10 ی ئەیلولی 2004

زەردوویی جۆری A
(Hepatitis A)

ڤایرۆسی A

ڤایرۆسێکی ناسراوە و بە خێزانی پێکورنا ڤایرۆس Picornavirus ە وشێوەی لەبزینەیی هەیە و مرۆ تووشی درمە زەردوویی دەکات . سۆ بەم جۆرە ڤایرۆسە بە ئاسانی و زۆر جاران بێ دەرمان و چارەسەر کردن چاك دەبێتەوە بێئەوەی شوێنەواری بەجیٚ بهێڵێت ، سۆکە باری بەردەوامی ودرێژخایەنی بە خۆیەوە نابێت ئەم ڤایرۆسە RNA ی تیایە وتیرەکەی نزیکەی 28–32 نانۆمیترە .ڤیریۆن virion ی ڤایرۆسەکە چوار پیکهاتوی پۆلیپێپتیدی گەورەی هەیە . ڤایرۆسەکە بە کولاٚندن لە پێنج خولەکدا دەمرێت ، وەلی لە نێو کلۆردا بە 30 خولەك دەمرێت. گەر مرۆ یەك جار تووشی ئەم جۆرە ڤایرۆسە ببێت ، ئەوا دەتوانێت لە تاقیگادا دژە تەنی دژی ڤایرۆسەکە دەستنیشان بکرێت . ئەم ڤایرۆسە زێدەتر (منداڵ و لاو) تووشی سۆ دەکەن ، زۆر جار مرۆڤ یەك جار تووشی ئەم ڤایرۆسە دەبێت .

پەتازانی

زەردووییەکە زۆربەی جیهانی گرتۆتەوە ، و لە 85– 90 ٪ دا تووشی منداڵ ولە 20 –40 ٪ تووشی لاوان دەبێت بە ئاسانی مرۆڤەکە تووش دەبێت . ساڵانە نزیکەی 60 هەزار کەس لە ئەمەریکا تووشی ئەم ڤایرۆسە دەبن .

ڕێگاکانی گواستنەوە

– خواردنەوەی ئاو ، شیر و خۆراکی ڤایرۆساوی (واتە ئاو ، شیر یان خۆراك ڤایرۆسەکەی تێدا بێت) .
– بەکارهێنانی ئاودەست خانەی پیس وناپاکژ، یان دانیشتن لە قەراخ جۆگە یان لە کاتی کۆچرە و بومەلەرزە و باری دیدا .
– خۆراك خواردن وخواردنەوە لە سەرچاوەی پیس بوونەوەی ڤایرۆسەکە.
– لە کاتی گەشت کردندا بۆ ناوچە درمییەکان (ئەوناوچانەی ڤایرۆسەکەیان تێدا بلاٚوە) .
– ڤایرۆسەکە بە دەگمەن لە ڕێگای خوێنەوە دەگوێزرێتەوە (کاتێك خوێنەکە زۆر ڤایرۆساویی بێت). لە ئەمێریکا و سوێددا نەخۆشیش دەستنیشان کراوە کە بە ڕێگای زایەندیدا ڤایرۆسەکە گوێزراوەتەوە .

سەرچاوەی ڤایرۆسەکە

– منداڵی باخچەی منداڵان ونەخۆشەکان شوێنە قەڵەباڵخەکاندا زێد تر دەکەونە بەر شاڵاوی ڤایرۆسەکە .
– نێربازەکان .
– بەکارهێنانی کۆکاین ومەریوانە لە ڕێگای دەرزی دان لە خوێنهێنەر .

درمە زەردوویی

ڤایرۆسی ئەم زەردووییە زۆر دەمە و بە ئاسانی بە ڕێگای سوڕی دەم – پیسایییەوە لە یەکێکەوە دەگوێزرێتەوە بۆ یەکێکی دی .

نیشانەکان

ماوەی کرکەوتنی ڤایرۆسەکە لە نێوان 2–6 هەفتەدایە ، جاری واهەیە ڤایرۆسەکە شێوەیەکی بەردەوامی هەیە لە نێوان 14–18 مانگدا و هەمیشە ڤایرۆسەکە پاش یەکەم سۆ بەرگری دژی دووەم سۆ لە لەشدا بەجیٚ دەهێڵێت بە مەرجێك مرۆ هەمان جۆر ڤایرۆس ببێت ئەو بەرگریەش (بەرگری پاش سۆ) بە درێژایی تەمەن کاردەکات .

1– قۆناخی پێش زەردهەڵگەڕان

لە نێوان 3–7 ڕۆژدایە نەخۆشییەکە بە گرانی دەناسرێتەوە ، بە گشتی

(تا) 3 – 5 دەخایەنێت و لە 39 پلە تێناپەڕێ ، ژانکردنی ماسولکە ، هەندێك نیشانەی هەلاٚمەت ، نەمانی ئارەزووی خواردنی تیادا دەردەکەوێت . لە 5 ٪ تووشبوان بێهێز و ماندون .

– تووشبو هەست دەكات نەخۆشە .
دوو هەفتە پێش زەردهەڵگەڕانی ڕووخسارو هەفتەیەك پاش زەرد هەڵگەڕاندنەكە ، دەتوانرێت ڤایرۆسەكە لەپیسایی نەخۆشەكەدا دەست نیشان بكرێت و بناسرێتەوە .
– لەشی نەخۆش دەست بە ئاڵۆش و خوراندن دەكات .

2– قۆناخی پاش زەرد هەڵگەڕان
نزیكەی 10 – 14 ڕۆژ دەخایەنێت .
– سپێنەی چاوی تووش بوو زەرد هەڵدەگەڕێت .
– ڕەنگی میزی نەخۆش تۆخ دەبێت (وەك ڕەنگی چای لێدێت).
– پیسایی نەخۆش بێ ڕەنگە ، یان زەردە و نەخۆشیش پیسایی كەم دەكات .
– هەندێكجار نەخۆش تووشی خوێنبەربوونی گەدە و پێست و ناو پۆشەكان (لووتپژان و پوكپژان) دەبێت .

دەستنیشانكردن
دەتوانرێت لەماوەی كڕكەوتنی ڤایرۆسەكەدا یان لەكاتی دەركەوتنی نیشانەكاندا ڤایرۆسەكە لە تاقیگەدا دەستنیشانبكرێت . ئەوەی شایەنی باسە دژەتەنی anti-HAV لە نێو زەرداوی خوێندا جیادەكرێتەوە ، بەڵام IgM لە سەرەتای سۆكەدا دەردەكەوێت وماوەی چەند مانگێك دەمێنێتەوە. هەروەها دژەتەنی anti-HAV بەردەوام لەهەردووجۆری ئیمونۆگلۆبولینی IgG,IgM دا ، دەست دەكەوێت ،پاش 3 – 13 مانگان IgM ی دژەتەنی anti-HAV ون دەبێت ، بەڵام IgG هەردەمێنێت ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت كە بەردەوام بەرگری پەیدا دەبێت بۆ دەستنیشانكردنی ئەم جۆرە زەردووییە تەنیا دەستنیشانكردنی دژتەنی anti-HAV پێویستە .

چارەسەركردن
– جیاكردنەوەی نەخۆش بۆ 2 هەفتە – پشودان و مانەوە لەجێگەدا .
– زۆر پێویستە ڤیتامینی B و C بدرێت بە نەخۆش.
– پارێزكردن زۆر بەسودە و كاتێك نەخۆش زۆر دەرشێتەوە پێویستە لەخوێنهێنەرەوە خوێ یان شەكراوی لە شێوەی ئاوی دڵۆپاودا تێ بكرێت .

كوتان
كوتانی Havrix دژی ڤایرۆسی جۆری A بە كاردەهێنرێت .

تێبینی : ڕەنگ زەردی بریتییە لە خەست بوونەوەی مادەی بیلیروبین لە زەرداوی خوێن دا.
تێبینی : زەردوویی جۆری A لە باشوری كوردستاندا لە هەموو جۆرەكانی دی بلاوترە .
پێویستە مەڵبەندی نەخۆشییە درمەكان زەردوویی ڕابگەیەنرێت و ئاشكرا بكرێت چونكە زۆر مەترسی گواستنەوە وبلاوبونەوەی لێدەكرێت .

بۆ سەرچاوەكان سەیری زەردوویی جۆری G بكە